

Accountant en fraude: hanteren professioneel-kritische instelling cruciaal

mr. E.L. Zetteler en prof. dr. mr. M. Pheijffer¹

De auteurs bespreken, aan de hand van wet- en regelgeving alsmede jurisprudentie, wat van een accountant bij de controle van de jaarrekening kan worden verwacht in het kader van fraude en de detectie daarvan. Met name wordt ingezoomd op voorbeelden van verslaggevingsfraude.

1. De accountant heeft een belangrijke rol als het gaat om fraude(detectie)

Het onderwerp fraude² in het algemeen en in het bijzonder gerelateerd aan de rol van de accountant, houdt de gemoederen al enige tijd bezig. Het debat spitst zich vaak toe op de vraag of van een accountant kan en mag worden verwacht dat hij fraude binnen de door hem gecontroleerde entiteit detecteert.³ De Nadere voorschriften controle- en overige standaarden (NV COS) bepalen weliswaar dat een accountant gedurende de gehele controleperiode een professioneel-kritische instelling dient te handhaven en daarbij alert dient te zijn op fraude(risico's)⁴, maar is een accountant wel in staat deze verwachting ook waar te maken?

1. Noor Zetteler is advocaat bij Wijn & Stael Advocaten te Utrecht. Marcel Pheijffer RA is Hoogleraar Accountancy en Forensische Accountancy aan respectievelijk Nyenrode Business Universiteit en Universiteit Leiden.
2. Artikel 36 Bta definieert fraude als volgt: "Onder fraude van materieel belang als bedoeld in artikel 26, derde lid, van de wet wordt verstaan een opzettelijk handelen of nalaten waarbij misleiding wordt gebruikt om een wederrechtelijk voordeel te behalen en waarbij de aard of de omvang zodanig is dat beslissingen die in het maatschappelijk verkeer worden genomen op grond van de financiële verantwoording van de controlecliënt zouden kunnen worden beïnvloed door die misleiding." In de NV COS 240.12 onder a wordt een andere definitie gehanteerd: "fraude – een opzettelijke handeling door een of meer leden van het management, met governance belaste personen, werknemers of derden, waarbij gebruik wordt gemaakt van misleiding teneinde een onrechtmatig of onwettig voordeel te verkrijgen."
3. Zo heeft de NBA op 18 januari 2018 de Werkgroep Fraude in het leven geroepen die als doel heeft "het verkleinen van de verwachtingskloof inzake de rol van de accountant ten aanzien van fraude."
4. NV COS 240.12 bepaalt: "Overeenkomstig Standaard 200 dient de accountant gedurende de gehele controle een professioneel-kritische instelling te handhaven, rekening houdend met de mogelijkheid van een afwijking van materieel belang die het gevolg is van fraude, ook als hij in het verleden heeft ervaren dat het management van de

Niet alleen de NV COS bepalen dat de accountant verantwoordelijkheden heeft met betrekking tot fraude in het kader van een controle. Art. 26 lid 2 Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta) bepaalt dat een externe accountant de verplichting heeft om een melding te doen bij een opsporingsambtenaar van – kort gezegd – een redelijk vermoeden van fraude van materieel belang.⁵ Die melding kan achterwege blijven indien de entiteit vervolgens 'onverwijld onderzoek verricht of doet verrichten en op basis daarvan een schriftelijk plan opstelt', aldus art. 37 lid 1 sub a Besluit toezicht accountantsorganisaties (Bta). In dat plan moeten onder meer zijn opgenomen 'de maatregelen die de controlecliënt zal nemen om de gevolgen van de fraude, voor zover mogelijk, ongedaan te maken en om herhaling van zodanige fraude te voorkomen' (art. 37 lid 1 sub a onder 1 Bta). In dit artikel zal aandacht worden besteed aan de verplichtingen die de NV COS in het kader van fraude(detectie) aan een accountant opleggen. Daarbij zal worden ingegaan op een aantal uitspraken van de Accountantskamer en het College voor Beroep van het Bedrijfsleven, die nader licht werpen op deze verplichtingen van een accountant.

2. Fraude en de toepassing van NV COS

In NV COS 240 worden de verantwoordelijkheden van een accountant voor fraude in het kader van de controle van financiële overzichten beschreven.

entiteit en de met governance belaste personen eerlijk en integer waren."

5. Artikel 26 lid 2 Wta luidt: "Een externe accountant die tijdens het verrichten van een wettelijke controle, niet zijnde een wettelijke controle bij een organisatie van openbaar belang, de beschikking krijgt over gegevens of inlichtingen die het redelijk vermoeden rechtvaardigen dat sprake is van fraude van materieel belang ten aanzien van de financiële verantwoording van de controlecliënt, meldt dit aan een opsporingsambtenaar als bedoeld in artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering behoudens in de bij algemene maatregel van bestuur te bepalen gevallen."

NV COS 240.1 vermeldt dat in die standaard specifiek wordt uitgewerkt op welke wijze NV COS 315 (Risico's op een afwijking van materieel belang identificeren en inschatten door inzicht te verwerven in de entiteit en haar omgeving) en NV COS 330 (Inspelen door de accountant op ingeschatte risico's) worden toegepast met betrekking tot een afwijking van materieel belang die het gevolg is van fraude. Zo bepaalt bijvoorbeeld NV COS 240.29⁶ dat – overeenkomstig NV COS 330 – de accountant manieren dient te bepalen om in te spelen op de ingeschatte risico's op fraude. NV COS 240.26 wijst op de verantwoordelijkheid van de accountant om conform NV COS 315 frauderisico's op het niveau van transactiestromen, rekeningsaldi en de in de financiële overzichten opgenomen toelichtingen te identificeren en in te schatten. Om de verantwoordelijkheden van een accountant in het kader van fraude (NV COS 240) nader te kunnen duiden is het dus van belang om eerst te kijken naar zijn verantwoordelijkheden in het kader van NV COS 315 en NV COS 330.

NV COS 315 en NV COS 330

Op grond van NV COS 315 dient de accountant inzicht te verkrijgen in de door hem gecontroleerde entiteit, haar omgeving en haar interne beheersing. NV COS 330 gaat in op de verantwoordelijkheid van de accountant voor het opzetten en implementeren van manieren om op frauderisico's in te spelen.

In de uitspraak van het CBb de dato 14 augustus 2018⁷ kwam de vraag aan de orde of de accountant had moeten opmerken of er sprake was van een significant risico op een afwijking van materieel belang als gevolg van fraude. De gecontroleerde entiteit was een relatief kleine organisatie, waar betalingen handmatig plaatsvonden. De Accountantskamer oordeelde dat de accountant in casu had moeten vaststellen dat er sprake was van een dergelijk significant risico. Dat risico verwezenlijkte zich ook: de medewerkster van de financiële administratie pleegde fraude door voor in het totaal ruim EUR 400.000 over te boeken naar haar eigen rekening en die van haar echtgenoot.

In hoger beroep voerde de accountant aan dat hij eerder nooit relevante tekortkomingen in het betalingsproces had geconstateerd. Hij had bij de planning van de controle niet automatisch de conclusie getrokken dat vanwege die handmatige betalingen – al dan niet in combinatie met de omvang van de organisatie – reeds daarom sprake was van een slecht georganiseerd betalingsproces en (derhalve) een fraude-risico.

Het CBb oordeelt – in afwijking van de Accountantskamer – dat het feit dat het een relatief kleine organisatie betrof waarin handmatig werd betaald, op zichzelf onvoldoende aanleiding vormde voor de conclusie dat er sprake was van een frauderisico. Ook binnen een handmatige betalingsorganisatie is het mogelijk om een risico op een afwijking van materieel belang als gevolg van fraude afdoende te mitigeren, indien deze handmatige betalingsorganisatie is ingericht en werkt volgens de gehanteerde maatregelen van onvervangbare en vervangbare interne controle.

De accountant voerde ook nog aan dat hij ook inzicht had verworven in de interne beheersingsmaatregelen en had vastgesteld dat sprake was van een adequate functiescheiding en controleomgeving. Hij had met diverse medewerkers gesproken die bevestigden dat de maatregelen van interne beheersing ook de gebruikelijke gang van zaken weergaven. Hij had – gelet op de interne beheersingsmaatregelen – dus geen reden gezien om een hoger of significant risico te hanteren. Hij kon niet weten dat de werkelijkheid anders was en dat er (kennelijk) alle ruimte en gelegenheid was om (betalings)gegevens te wijzigen.

Het CBb oordeelde dat niet is gebleken dat de accountant een onjuiste inschatting heeft gemaakt van een risico op fraude. Er werd in de procedure niet betwist dat er in beginsel afdoende interne beheersingsmaatregelen bestonden, maar dat de accountant tijdens zijn werkzaamheden onkundig is gehouden van de doorbreking daarvan. Het eindoordeel van het CBb luidde dan ook dat de accountant terecht de jaarrekeningen had goedgekeurd.

Deze uitspraak laat goed zien dat het verkrijgen van inzicht in de interne beheersingsmaatregelen (conform NV COS 315) van belang is om vast te stellen of er een risico op – kort gezegd – fraude zou kunnen bestaan. Indien een accountant die werkzaamheden naar behoren verricht en er desondanks later sprake blijkt te zijn van fraude, kan dat hem niet worden verweten. Zijn bevindingen in het kader van NV COS 315 dienen op adequate wijze te zijn vastgelegd in zijn controledossier.⁸

NV COS 240

NV COS 240.4 stelt dat de primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en detecteren van fraude berust bij de met governance belaste personen en het management van de entiteit. Het management moet de nadruk leggen op voorkomen van fraude, waardoor de gelegenheid tot het plegen van fraude afneemt, alsmede op het ontmoedigen daarvan. Personen kunnen er zo van worden weerhouden om fraude te plegen wegens de waarschijnlijkheid dat die fraude wordt gedetecteerd en bestraft.

NV COS 240.3 noemt in het kader van de definitie van fraude ten eerste een afwijking van materieel belang in financiële overzichten die voortkomt uit

6. NV COS 240.29 luidt: 'Overeenkomstig Standaard 330 dient de accountant algehele manieren te bepalen om in te spelen op de ingeschatte risico's op een afwijking van materieel belang op het niveau van de financiële overzichten die het gevolg is van fraude. (Zie Par. A34)'

7. Accountantskamer 19 mei 2017, ECLI:NL:TACAKN:2017:33, en College van Beroep voor het bedrijfsleven 14 augustus 2018, ECLI:NL:CBB:2018:416.

8. Conform (onder meer) NV COS 230 en 500.

oneigenlijke toe-eigening van activa. NV COS 240.3 noemt nog een andere vorm van fraude: afwijkingen van materieel belang in de financiële overzichten die voortkomen uit frauduleuze financiële verslaggeving (oftewel: verslaggevingsfraude). De toelichtende paragrafen A1 en A2 van deze controlestandaard geven meer informatie over deze vorm van fraude.

Het gaat – aldus NV COS 240 A1 – om een stimulans of druk om te frauderen om bijvoorbeeld frauduleuze financiële overzichten te presenteren wanneer het management door kringen buiten of binnen de entiteit onder druk wordt gezet om een verwachte (en wellicht onrealistische) winstdoelstelling of een verwacht (en wellicht onrealistisch) financieel resultaat te bereiken. Daarbij wordt nog genoemd dat dit in het bijzonder zo kan zijn als het niet bereiken van de financiële doelstellingen significante gevolgen kan hebben voor het management.⁹

NV COS 240.A2 geeft vervolgens de volgende toelichting:

'Frauduleuze financiële verslaggeving omvat opzettelijke afwijkingen, met inbegrip van het weglaten van bedragen of toelichtingen in de financiële overzichten, om de gebruikers van de financiële overzichten te misleiden. Dit kan worden veroorzaakt door de pogingen van het management om de winst te manipuleren teneinde de gebruikers van de financiële overzichten te misleiden door hun perceptie van de prestaties en winstgevendheid van de entiteit te beïnvloeden.'

Bij frauduleuze financiële verslaggeving komt het erop neer dat de accountant kritisch dient te kijken naar de door het bestuur en commissarissen gekozen waarderingsgrondslagen en verslaggevingsnormen, maar met name ook naar de cijfermatige toepassing en uitwerking daarvan. Het is in dat geval niet de vraag of 'de met governance belaste personen van de entiteit' wel voldoende maatregelen tegen fraude hebben genomen, maar de vraag of de accountant zijn verantwoordelijkheid op grond van de hiervoor genoemde controlestandaarden neemt. De toelichting bij NV COS 240 geeft in A3 en A4 diverse redenen waarom er sprake zou kunnen zijn van frauduleuze financiële verslaggeving. Zo noemt NV COS 240.A3 dat frauduleuze financiële verslaggeving tot stand kan komen door de administratieve vastleggingen of de documenten die daaraan ten grondslag liggen te manipuleren, te vervalsen of te wijzigen.

Een voorbeeld hiervan kwam aan de orde in de uitspraak van de Accountantskamer d.d. 25 januari 2016,¹⁰ gevolgd door de uitspraak van het College van Beroep voor het bedrijfsleven de dato 19 april 2017.¹¹ In deze kwestie werd door de accountant op

26 mei 2011 een goedkeurende verklaring afgegeven bij de geconsolideerde jaarrekening 2010 van het concern, dat zich bezighield met duurzaam onderhoud, renovatie en advisering. Vanwege de negatieve financiële resultaten van één van de werkmaatschappijen werd nieuwe bankfinanciering aangetrokken waarbij de diverse entiteiten zich jegens de bank hoofdelijk verbonden.

Het kantoor van die accountant stelt over 2011 vervolgens de jaarrekening samen, omdat het concern niet langer controleplichtig is. De samenstellers stuiten op signalen van fraude bij de werkmaatschappij, die eruit bestonden dat de verantwoorde post onderhanden werk EUR 1,7 miljoen bedroeg, terwijl het in werkelijkheid de helft van dat bedrag had moeten zijn. In de post onderhanden werk was een fictief project opgenomen. Dat project kwam wel op de lijst onderhanden werk voor maar niet in het systeem van de desbetreffende werkmaatschappij.¹² De accountant die de verklaring bij de jaarrekening 2010 had afgegeven, trok na ontdekking zijn toestemming tot verdere openbaarmaking of verspreiding van de controleverklaring in. De werkmaatschappij ging failliet en de bank sprak de directeur/aandeelhouder als borg aan. Die vorderde vervolgens de schade bij de accountant en diende eveneens een klacht in bij de Accountantskamer. De klacht luidde (onder meer) dat er ten onrechte een goedkeurende verklaring bij de geconsolideerde jaarrekening 2010 was verstrekt.

De Accountantskamer overwoog¹³ dat het enkele feit dat achteraf bleek dat bij de door een accountant gecontroleerde gegevens en stukken (deels) sprake is geweest van fraude, nog niet betekent dat die accountant de voor hem geldende beroeps- en gedragsregels heeft geschonden. Dat sluit ook aan bij NV COS 240 waarin wordt onderkend dat in verband met de inherente beperkingen van een controle een onvermijdelijk risico bestaat dat niet alle afwijkingen van materieel belang worden ontdekt, ook al is de controle adequaat opgezet en uitgevoerd conform de standaarden en richtlijnen.

De accountant heeft toegelicht welke werkzaamheden hij heeft verricht. Zo heeft hij onder meer besprekingen met projectleiders over individuele pro-

2017, ECLI:NL:CBB:2017:137.

12. Accountantskamer 25 januari 2016, ECLI:NL:TACAKN:2016:8; in r.o. 4.7 wordt vermeld hoe de fraude werd gepleegd: 'Het staat vast dat de post OHP door [D] vanaf het tweede kwartaal 2010 stelselmatig in de administratie van [A] voor een te hoog bedrag is opgenomen. Hij nam op de lijst met OHP een fictief project op en draaide elke maand een lijst uit met de standen van die projecten, inclusief het fictieve project. De totaalstelling van deze lijst werd ook in de administratie verwerkt. Vervolgens werd het fictieve project in het onderhanden werken systeem door [D] op nihil gezet en werd de lijst, waarop het fictieve project niet stond vermeld, nogmaals uitgeprint. De desbetreffende pagina werd verwisseld met dezelfde pagina van de eerder geprinte lijst. De andere pagina's van de eerder geprinte lijst, waaronder de laatste pagina met de gemanipuleerde totaalstelling, bleven onveranderd.'
13. Accountantskamer 25 januari 2016, ECLI:NL:TACAKN:2016:8, r.o. 4.6.

9. NV COS 240.A1.

10. Accountantskamer 25 januari 2016, ECLI:NL:TACAKN:2016:8.

11. College van Beroep voor het bedrijfsleven 19 april

jecten bijgewoond, 2/3 deel van de waarde van de projecten op juistheid onderzocht en de aansluiting tussen de financiële administratie en de projectadministratie vastgesteld. Hij heeft overleg gepleegd over de cijfers, aanvullende afloopcontroles uitgevoerd en memoriaalboekingen bekeken. Hij heeft bij de bespreking van de jaarrekening de lijst met onderhanden werk projecten besproken. Kortom, de accountant is sensitief geweest voor het risico van fraude en heeft aanvullende controlewerkzaamheden verricht. Daarmee heeft de accountant gehandeld volgens de destijds geldende NV COS 240.30, aldus de Accountantskamer.¹⁴

Dat geldt echter niet voor de controlewerkzaamheden ten aanzien van de lijst met onderhanden werk projecten, die bestond uit vier pagina's. De accountant had geconcludeerd dat de stichtingsbestuurder volledige bevoegdheid had en dat dit een risico inhield dat de resultaten werden geflatteerd. Hij had dan op grond van NV COS 330 moeten inspelen op dit risico van materieel belang. Hij had – conform NV COS 500 – nu de accountant gebruikmaakte van lijsten die van de entiteit afkomstig waren – moeten evalueren of die informatie voldoende betrouwbaar was voor de doeleinden van de accountant. Hij had moeten zorgen voor voldoende controle-informatie om de nauwkeurigheid en volledigheid van die informatie te beoordelen.

De Accountantskamer overweegt (r.o. 4.12):

'In dat kader dient hij onder meer – naar gelang nodig in de gegeven omstandigheden – controle-informatie te verkrijgen over de nauwkeurigheid en volledigheid van de informatie. Dit impliceert naar het oordeel van de Accountantskamer dat, als een accountant output uit het systeem van de entiteit gebruikt zoals betrouwen heeft gedaan, hij moet beoordelen of die informatie (op zich) voldoende betrouwbaar is. Gelet op de omstandigheid dat de lijst een

14. Accountantskamer 25 januari 2016, ECLI:NL:TACAKN:2016:8, r.o. 4.10. NV COS 240.30 bepaalt: 'Bij het bepalen van algehele manieren om in te spelen op de ingeschatte risico's op een afwijking van materieel belang op het niveau van de financiële overzichten die het gevolg is van fraude dient de accountant:

- personeel in te schakelen en toezicht op hen uit te oefenen rekening houdend met de kennis, vaardigheden en bekwaamheden van de personen aan wie significante verantwoordelijkheden voor de opdracht zullen worden toevertrouwd alsmede met de inschatting door de accountant van de risico's op een afwijking van materieel belang die het gevolg is van fraude in het kader van de betrokken opdracht;
- te evalueren of de keuze en toepassing van de grondslagen voor financiële verslaggeving door de entiteit, met name die welke betrekking hebben op subjectieve waarderingen en complexe transacties, mogelijk wijzen op frauduleuze financiële verslaggeving als gevolg van pogingen van het management om de winst te manipuleren; en
- een element van onvoorspelbaarheid in te bouwen bij het kiezen van de aard, timing en omvang van de controlewerkzaamheden. (Zie Par. A37)

belangrijk document betref, diende hij controle-informatie te verkrijgen over de nauwkeurigheid en volledigheid daarvan. Daarbij valt te denken aan het beoordelen van de betrouwbaarheid van de output die de accountant uit een IT-systeem gebruikt door het verkrijgen van controle-informatie over opzet en werking daarvan (zogenaamde IT general controls), het vaststellen of hetgeen de accountant ontvangt ook daadwerkelijk een (standaard)lijst uit het systeem is, en of er een nabewerkingsmogelijkheid is die extra controlewerkzaamheden met zich brengt.

Het vaststellen van de authenticiteit van de lijst, zoals betrokkene stelt te hebben gedaan, aan de hand van de omstandigheid dat deze een originele print betref, voorzien van datum en doorlopende nummering volstaat in dit licht bezien, niet. In dat kader en onder deze omstandigheden had hij naar het oordeel van de Accountantskamer de lijst OHP in ieder geval ook wat betreft de totaalstelling dienen te controleren door deze na te tellen.'

Nu de accountant die handelingen heeft nagelaten, oordeelde de Accountantskamer dat de accountant tekort is geschoten in de controle van de jaarrekening 2010. Dit oordeel blijft bij het CBb in stand.

NV COS 240 – frauduleuze verslaggeving

Een andere vorm van frauduleuze financiële verslaggeving kan tot stand komen door verslaggevingsprincipes met betrekking tot bedragen, classificaties, de wijze van presentatie of toelichting opzettelijk verkeerd toe te passen. Een voorbeeld van deze vorm van fraude kan gevonden worden in de Eurocommerce-casus.¹⁵

In de kwestie Eurocommerce werd door een drietal klagers (de banken, het Openbaar Ministerie en curatoren) geklaagd over een groot aantal gebreken in de controle van de jaarrekeningen 2008 tot en met 2010. Een van de klachten luidde dat de accountant onvoldoende controlewerkzaamheden had uitgevoerd ten aanzien van de uitgangspunten die aan de waardering van het onroerend goed ten grondslag lagen.¹⁶ Het materieel belang van de waardering van het onroerend goed en de gevolgen daarvan voor zowel de balans als het resultaat van Eurocommerce Groep hadden tot gevolg dat zowel aan de controle van die waardering te stellen eisen als over de noodzaak om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen, niet licht mocht worden gedacht, aldus de Accountantskamer.¹⁷

15. Accountantskamer 30 november 2015, ECLI:TACAKN:2015:146.

16. Alle klachtonderdelen zijn omschreven in r.o. 4.3 van de uitspraak van de Accountantskamer (nummer 14/2615 Wtra, Accountantskamer 30 november 2015, ECLI:NL:TACAKN:2015:146).

17. Accountantskamer 30 november 2015, ECLI:NL:TACAKN:2015:146, r.o. 4.11.

Samengevat bleek dat aan de controle van de waardering een taxatierapport ten grondslag lag dat slechts een 'waarde-indicatie' gaf met daarbij de opmerking dat het geen volledige waardering betrof, dat verschillende aspecten buiten beschouwing waren gelaten en dat de objecten alleen aan de buitenzijde waren geïnspecteerd. Andere controlewerkzaamheden werden door de accountant niet verricht. Hij sloeg verder geen acht op de vastgoedcrisis en op stellingen ten aanzien van huurstromen en huurcontracten. Diverse stelselwijzigingen werden zonder nadere toelichting geaccepteerd. Het kwam erop neer dat alle door Eurocommerce gemaakte en door de accountant niet gecorrigeerde keuzes leidden tot een beeld dat veel positiever dan de werkelijkheid was.

De Accountantskamer komt tot het oordeel dat niet aannemelijk is geworden dat de accountant op 'meerdere majeure onderdelen van de geconsolideerde jaarrekeningen 2008, 2009 en 2010' voldoende en geschikte controlewerkzaamheden heeft verricht.¹⁸ De Accountantskamer oordeelde ook dat van de accountant een hoge mate van oplettendheid en een professioneel-kritische opstelling had mogen worden verwacht.¹⁹ Eurocommerce had een gebrekkige administratieve organisatie, werd in feite geleid door één persoon, de omvangrijke financiering door de banken was afhankelijk van het door de gecontroleerde entiteit voldoen aan ratio's, er was sprake van verslechterde marktomstandigheden, het ging om complexe materie en veel posten met een aanmerkelijk subjectief element.

Voorts besteden we aandacht aan de *Vestia*-casus.²⁰ Deze heeft voornamelijk betrekking op de verwer-

king en waardering van afgesloten rentederivaten in de jaarrekening. De derivatencontracten hadden niet op basis van kostprijs-hedge-accounting in de jaarrekening mogen worden verwerkt, aldus de klagers (Vestia zelf, de AFM en SOBI). Het betreft de jaarrekeningen 2006 tot en met 2009 die door een accountant van Deloitte zijn gecontroleerd en de jaarrekening 2010 die door een accountant van KPMG is gecontroleerd. Bij de Accountantskamer worden alle klachten tegen de accountant van Deloitte niet-ontvankelijk (t/m 2008) althans ongegrond (2009) verklaard.

De klachten tegen de accountant van KPMG worden door de Accountantskamer grotendeels wel gegrond verklaard.²¹ De accountant heeft de controle van de jaarrekening 2010 met onvoldoende diepgang en met een onvoldoende professioneel-kritische instelling gepland en uitgevoerd. De accountant en zijn team beschikten volgens de Accountantskamer niet over specifieke deskundigheid. Evenmin is gebleken welke aanvullende controlewerkzaamheden zijn verricht, terwijl dit nodig was om de juistheid en volledigheid van de derivaten te toetsen. De accountant wordt berispt.

In hoger beroep komt het CBB voor wat betreft de Deloitte-accountant tot een gegrondverklaring van de klacht en daarmee tot ander – namelijk: steviger – oordeel dan de Accountantskamer. Het gebruik van de werkzaamheden van een door de accountant ingeschakelde deskundige, vermindert niet de verantwoordelijkheid van betrokkene voor zijn controleoordeel, zeker niet nu het aan die deskundige voorgelegde vraagstuk de kern raakt van de taak van betrokkene als accountant: financiële verslaggeving. Volgens het CBB had de Deloitte-accountant de informatie van de ingeschakelde deskundige moeten controleren. Hij had moeten doorvragen, mede omdat hij was gewaarschuwd over de aard van derivaten die niet passend voor Vestia zou zijn (hetgeen door de betrokken accountant zelf ook was vastgesteld). Door dat na te laten en door derhalve de derivaten toch op basis van kostprijs-hedge-accounting te waarderen, handelde de accountant laakbaar. Het CBB oordeelt dat de betrokken accountant heeft gehandeld in strijd met het fundamenteel beginsel van deskundigheid en zorgvuldigheid.

De uitspraken inzake zowel Eurocommerce als Vestia laten zien dat vormen van verslaggevingsfraude zich kunnen voordoen omdat de accountant met een onvoldoende professioneel kritische instelling de gehanteerde verslaggevingsprincipes alsmede de cijfermatige toepassing en uitwerking daarvan heeft gecontroleerd. Het management van de entiteit maakt de keuze voor dergelijke onjuiste verslaggevingsprincipes en de concrete toepassing

een andere dan een goedkeurende accountantsverklaring.

21. ECLI:NL:TACAKN:2013:21, ECLI:NL:TACAKN:2013:22, ECLI:NL:TACAKN:2013:23, ECLI:NL:TACAKN:2013:24, ECLI:NL:TACAKN:2013:25, ECLI:NL:CBB:2016:35, ECLI:NL:CBB:2016:36, ECLI:NL:CBB:2016:37.

18. Accountantskamer 30 november 2015, ECLI:NL:TACAKN:2015:146, r.o. 4.44.

19. Accountantskamer 30 november 2015, ECLI:NL:TACAKN:2015:146, r.o. 4.46.2.

20. In de *Vestia*-casus werd ook geklaagd over het feit dat de accountant NV COS 620 niet in acht had genomen. NV COS 620 heeft betrekking op het door de accountant gebruikmaken van werkzaamheden van deskundigen (onder meer waarderingsrapporten van bijvoorbeeld vastgoed of deelnemingen). NV COS 620 geeft een belangrijke instructie ten aanzien van de wijze waarop de accountant dient om te gaan met werkzaamheden van deskundigen indien hij op hun werkzaamheden steunt. Indien gebruik wordt gemaakt van werkzaamheden van een deskundige, dient de accountant zelf informatie te verkrijgen om te kunnen vaststellen dat deze werkzaamheden van de deskundige toereikend zijn voor zijn controle. De accountant 'zal inzicht moeten hebben in de gebruikte veronderstellingen, grondslagen en methoden, om te beoordelen of deze toereikend en aanvaardbaar zijn', zie NV COS 620.14. Tot slot is paragraaf 15 van NV COS 620 van doorslaggevend belang: indien de uitkomsten van de werkzaamheden van de deskundige geen toereikende controle-informatie verschaffen of de uitkomsten niet consistent zijn met andere controle-informatie, dient de accountant passende maatregelen te nemen. Dit kan betekenen: overleggen met de entiteit en de deskundige, het uitvoeren van aanvullende controlewerkzaamheden, het eventueel inschakelen van een andere deskundige, of het verstrekken van

daarvan. De redenen daarvoor kunnen heel divers zijn: van het verkrijgen van individuele bonussen tot het creëren van mogelijkheden om bedragen aan aandeelhouders uit keren.

In verband met dat laatste voorbeeld – het uitkeren van bedragen aan aandeelhouders – noemen wij de uitspraak van de Accountantskamer inzake *BoerCroon*.²² BoerCroon was een management-consultingbureau, dat in oktober 2014 failliet ging. De curator klaagde over de controlewerkzaamheden van twee accountants ten aanzien van de jaarrekeningen 2010 tot en met 2012. Op de balans van de geconsolideerde – goedgekeurde – jaarrekening 2010 stond een bedrag van afgerond EUR 14 miljoen aan immateriële activa – waaronder goodwill – verantwoord. Die goodwill werd in vijf tot vijftien jaar afgeschreven. In de jaren 2011 en 2012 nam het verantwoorde bedrag af tot afgerond EUR 11 miljoen. De post goodwill was ontstaan door een drietal herstructureringen waarbij de aandeelhouders van BoerCroon een nieuwe vennootschap hebben opgericht, waarvan zij samen de aandelen hielden. De nieuwe vennootschap leende geld bij de bank om de aandelen van de oude (holding)vennootschap te kopen voor een aanzienlijk bedrag. Na een fusie tussen de nieuwe vennootschap en de oude (holding)vennootschap hielden de aandeelhouders de aandelen in de nieuwe vennootschap, die de betaalde koopprijs activeerde op de balans als goodwill. Als een van de argumenten voor deze wijze van verantwoording werd aangevoerd dat door de toenemende winsten en resultaten, nieuwe toetreders steeds hogere bedragen moesten betalen. Die hoge bedragen waren niet meer te financieren en het toe- en uittredingsproces dreigde te stokken.²³ De curator klaagde over het feit dat de accountants deze wijze van verantwoording van de goodwill hadden goedgekeurd.

De Accountantskamer overwoog dat de verantwoording in de jaarrekeningen 2010 en 2011 afweek van de algemene heersende leer die was vastgelegd in het handboek van het kantoor van de accountants, maar ook in handboeken van een ander kantoor. Evenmin bleek uit het controledossier welke gegevens en afwegingen de accountants bij het opnemen van goodwill in de jaarrekening 2011 aanvaardbaar hebben geacht.²⁴

Uit deze uitspraak kan worden afgeleid dat de wijze van verantwoording van de goodwill nodig was om het toe- en uittreden van partners mogelijk te maken. Het betrof hier de situatie waarin – zoals in NV COS 240.A3 vermeld – verslaggevingsprincipes met betrekking tot classificaties en de wijze van presentaties door de controlecliënt verkeerd werden toegepast.

3. Professioneel-kritische instelling is cruciaal

De NV COS legt bij de controle van een jaarrekening aan een accountant, diverse verplichtingen op in het kader van fraude en de detectie daarvan. Deze zijn helder geformuleerd en geven voldoende handvatten hoe als accountant te handelen bij signalen van fraude. Desondanks blijkt de accountant in de praktijk nogal eens onder vuur komen te liggen nadat een fraude aan het licht komt. Daarom is in deze bijdrage ingezoomd op een aantal tuchtrechtelijke uitspraken waarin deze thematiek aan de orde is gesteld.

Een aantal van de in dit artikel aangehaalde uitspraken illustreert het feit dat fraude in de desbetreffende controles niet werd ontdekt, niet te wijten was aan het feit dat de fraude werd verhuuld maar dat dit werd veroorzaakt omdat de accountant met een onvoldoende professioneel kritische instelling de door de entiteit gehanteerde verslaggevingsnormen en de daaraan ten grondslag liggende controle-informatie controleerde. Daardoor werden jaarrekeningen in het maatschappelijk verkeer gebracht die een onjuist beeld verstrekten van de financiële gegevens van die entiteit. Een kritische opstelling van de accountant tijdens de controle had dat kunnen voorkomen.

Accountants stellen te pas en te onpas dat de zogeheten verwachtingskloof – waarbij het maatschappelijk verkeer niet zou begrijpen wat de verantwoordelijkheid van de accountant volgens wet- en regelgeving is – vooral groot is als het gaat om het onderwerp fraude. De jurisprudentie toont echter een genuanceerder beeld: de accountant komt na gebleken fraude regelmatig terecht onder vuur te liggen omdat wet- en regelgeving niet is nageleefd, met name niet wanneer wordt nagelaten frauderisico's en fraudesignalen vanuit een professioneel-kritische instelling te benaderen. Dat is dan geen kwestie van een verwachtingskloof veroorzaakt door onbegrip bij het maatschappelijk verkeer. Nee, dan gaat het om een prestatiekloof door ondeskundig en/of onzorgvuldig handelen van de accountant.

De gevolgtrekking uit dit artikel is dan ook niet dat wet- en regelgeving ontoereikend is en grote aanpassingen of verduidelijking nodig heeft. Waar het om gaat is dat een accountant doet wat diens regels hem gebieden: het vanuit een professioneel-kritische instelling op de mat leggen van een kwalitatief hoogwaardige controle. Onderdeel daarvan is onder meer om het 'naadje van de kous' te willen weten als het er bij een cliënt niet goed uitziet of diens zaakjes stinken. Juist dan dient de accountant de rug te rechten en te acteren zoals van een redelijk handelend en redelijk bekwaam accountant mag worden verwacht.

22. Accountantskamer 1 februari 2019, ECLI:NL:TACAKN:2019:11.

23. Accountantskamer 1 februari 2019, ECLI:NL:TACAKN:2019:11, r.o. 2.10.

24. Accountantskamer 1 februari 2019, ECLI:NL:TACAKN:2019:11, r.o. 4.10.